

การพัฒนารูปแบบการใช้บริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Development of Dhamma Books Service Usage of Elderlies in Mueang District, Surat Thani Province

ธณิศา สุขขารมย์*

สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Thainisa Sukkharom*

Information Science and Library Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surat Thani Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาวิธีการจัดการบริการหนังสือธรรมะเพื่อเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเพื่อพัฒนาแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า ผลของวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านประสบการณ์ส่วนตัว มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและปัจจัยต่างๆ ส่งผลให้เกิดความเครียดโดยมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงของจิตใจ ด้านทัศนคติ ทักษะการอ่านหนังสือธรรมะและเข้าสู่ระบบการศึกษาตลอดชีวิตมากยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่มักเข้าร่วมสมาคม หรือชมรม หรือการใช้ห้องสมุดประชาชนมากขึ้น ด้านบทบาทหน้าที่ของศูนย์บริการ มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าสู่อะบบการบริการหนังสือธรรมะในสังคมร่วมสมัยมากขึ้น ต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคมและชุมชน วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการบริการหนังสือธรรมะเพื่อเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าผู้สูงอายุยังเลือกข้อมูลข่าวสารด้านศาสนา/ธรรมะ ทำกิจกรรมที่ทางวัดหรือหน่วยงานจัดขึ้น วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีสำหรับประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ต้องการให้นำหนังสือธรรมะมาบริการที่วัด หรือชมรมผู้สูงอายุในแต่ละอำเภอ โดยวิธีการแจกฟรี หรือให้บริการฟังจากเสียงของผู้ที่มีความสามารถในการอ่านหนังสือธรรมะแล้วบันทึกเสียงอ่านให้ฟัง ส่วนการรับสาร พบว่า ฟังวิทยุเป็นประจำทุกวัน นาน ๆ มักจะเคยชินต่อการใช้สื่อประเภทวิทยุมากกว่าใช้สื่อโทรทัศน์ หรือการรับสารลักษณะอื่น ๆ ภาพรวมพบว่า กิจกรรมนันทนาการด้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มเพื่อน/เพื่อนบ้านหรือกลุ่มญาติ ลูกหลาน และใช้สื่อมวลชนเพื่อผ่อนคลายหรือคลายเหงา กิจกรรมศาสนา สะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสประกอบกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

คำสำคัญ : การใช้บริการ หนังสือธรรมะ ผู้สูงอายุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Abstract

This research is a mixed methods research aiming to study the current condition of Dhamma books usage of Elderlies in Mueang district, Surat Thani province in order to investigate the Dhamma books management method addressing the need of elderlies in

question and develop the Dhamma books service format for them. According to the study result, in the first objective of studying the current condition of Dhamma books usage of Elderlies in Mueang district, Surat Thani province, on the personal experience subject, the study found that their physical and other factors had changed. These changes caused stress leading to the change of mind. On the attitude, more elderlies broadened the Dhamma books reading skills and entered the Lifelong Learning system. Mostly, they participated in an association, club and public library increasingly. On the service center role, more elderlies were encouraged to the Dhamma books service in the contemporary society which required support from the government and private sectors as well as public and communities. In the second objective of investigating the Dhamma books management method addressing the need of elderlies in Mueang district, Surat Thani province, the results indicated that the elderlies also preferred the religious/Dhamma information and took part in activities arranged by temple and government agencies. In the third objective of developing the Dhamma books service format for elderlies in Mueang district, Surat Thani province, according to the study on the Dhamma books service format for them, the results revealed that they wanted Dhamma books service at temples or Elderly Club in each district free of charge Dhamma books or audio books recorded by those having Dhamma book ability. On receiving information, it found that the elderlies felt familiar with radio rather than television or other types. The overall results found that recreation activities including friends, neighbor, relatives and descendants used media to relax or pass the time. However, the religious activities reflected that the relevant agencies should promote the elderlies to engage in activities in the major religious holidays regularly.

Keyword : Service Usage Dhamma Books Elderlies Surat Thani

บทนำ

ความต้องการสารสนเทศของผู้สูงอายุจึงเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ หรือสภาพแวดล้อม เป็นความต้องการสารสนเทศที่ไม่คงที่ (Longo .et al., 2010) ในขณะที่กลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุจะได้รับสารสนเทศด้านสุขภาพจากแพทย์ (Hirakawa. et al., 2011) แหล่งสารสนเทศและความน่าเชื่อถือของแหล่งสารสนเทศจากการทบทวนงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า ผู้สูงอายุนิยมใช้แหล่งสารสนเทศที่คุ้นเคย และเป็นแหล่งสารสนเทศที่ใกล้ชิด เช่น แหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคล เช่น แพทย์ พยาบาล เกสเซอร์ (Eriksson-Backa, 2010 ; Longo .et al., 2010 ; จันทรงาม ชูตระกูล. 2552) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) (อเนกพล เกื้อมา และคนอื่นๆ, 2547) โปรแกรมสุขภาพ ศูนย์ที่ดูแลสุขภาพพื้นฐานในหมู่บ้าน และห้องสมุด (Arvind. 2014) เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุนิยมใช้สารสนเทศในรูปแบบดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ (Zou & Zhou, 2014 ; Eriksson-Backa, 2010 ; จันทรงาม ชูตระกูล. 2552) เป็นต้น ผู้สูงอายุอ่านสารสนเทศเกี่ยวกับสุขภาพจากสื่อสิ่งพิมพ์ (Changa, Basnyata & Teo, 2014) รับฟังรายการสารสนเทศด้านสุขภาพจากวิทยุ และโทรทัศน์ (Zou & Zhou, 2014) ถึงแม้ปัจจุบันสารสนเทศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจะแพร่หลายแต่ในกลุ่มผู้สูงอายุยังพบว่า แหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคลมีความน่าเชื่อถือมากกว่า (Sakai, Kunimoto & Kurata. 2012) การได้รับความช่วยเหลือตลอดจนความสัมพันธ์ ความใกล้ชิด จะส่งผลต่อการทำความเข้าใจในสารสนเทศด้านสุขภาพและการนำไปใช้ (Longo et al. 2010) นอกจากบุคคลใกล้ชิด เช่น

คนในครอบครัว เพื่อน ญาติ มีบทบาทสำคัญต่อการแสวงหาสารสนเทศ (Changa, Basnyata & Teo, 2014) นั้นในการแสวงหาสารสนเทศด้านสุขภาพพบว่าผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือจากญาติ หรือผู้ใกล้ชิด (จรรวรณ์ ชุตินันท์. 2556 ; Pálsdóttir, 2012)การจัดเตรียมสารสนเทศด้านสุขภาพให้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุซึ่งจะเป็นกลุ่มผู้ใช้สารสนเทศที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และหากผู้สูงอายุได้รับสารสนเทศด้านสุขภาพที่ตรงกับความต้องการย่อมส่งผลต่อการดูแลสุขภาพที่ดี หากประชากรผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีย่อมส่งผลให้คนในครอบครัว สังคม มีความสุข และสังคมมีความเข้มแข็ง และสิ่งสำคัญการจัดสรรงบประมาณที่รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณในการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณด้านการรักษาสุขภาพ หนังสือธรรมะเป็นวิธีการหนึ่งในการช่วยสืบทอดหลักการคำสอนในศาสนาแก่คนรุ่นต่อมาได้ศึกษาเรียนรู้และสืบสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ได้อย่างยาวนาน จึงกล่าวได้ว่า หนังสือธรรมะคือทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งเนื่องจากทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นผลิตผลของวัฒนธรรม หรือลักษณะต่างๆ ของระบบวัฒนธรรม (ทั้งในอดีตและปัจจุบัน) ที่มีค่าหรือเป็นตัวแทนหรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่างๆ ได้ (ธนิช เลิศชาญฤทธ์. 2554 : 14) นอกจากด้านคุณค่าและความหมายแล้ว หนังสือธรรมะยังมีอิทธิพลต่อความคิด ศักดิ์คติ พฤติกรรม และการดำเนินชีวิตของคนในสังคม จึงเกิดการสืบทอด ส่งผ่านและสืบสานเรื่อยมาจนปัจจุบัน เมื่อกล่าวถึงหนังสือธรรมะ ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดหนังสือธรรมะคือผู้เขียน และสำนักพิมพ์ โดยเฉพาะสำนักพิมพ์นั้นกล่าวได้ว่าเป็นสื่อกลางที่สำคัญในการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกิดจากกลั่นกรองความรู้ ความคิด คำสั่งสอน และคำบรรยาย จากผู้เขียนให้เป็นผลผลิตคือหนังสือไปสู่ผู้อ่านในสังคม ดังนั้น สำนักพิมพ์จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม ตลอดจนมีส่วนช่วยในการสืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรม อาทิ การสร้างสรรค์หนังสือธรรมะที่สามารถเข้าถึงผู้อ่านในสังคมแต่ละยุคสมัย การสร้างสรรค์และส่งเสริมวัฒนธรรมในการอ่าน เป็นต้น

ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ส่งผลให้ประชากรมีอัตราการตายลดลง อายุขัยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนผู้สูงอายุมีมากขึ้นและผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ มากมายอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายจิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ มีผลให้ผู้สูงอายุต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงถ้าไม่สามารถปรับตัวได้ก็จะก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมาได้วิธีแก้ไขเพื่อชะลอความเสื่อมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตปัจจัย ที่สำคัญประการหนึ่งคือ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุจากงานวิจัยของบุญพา ณ นคร (2545 : 145-156) ศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและมีภูมิลำเนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีหลายขั้นตอน (Multistage sampling) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการวิเคราะห์อำนาจ (Power analysis) ได้กลุ่มตัวอย่าง 200 รายเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตในด้านกิจกรรมด้านร่างกายในระดับต่ำจึงควรมีการพัฒนาบทบาทของบุคลากรทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้อง ญาติของผู้ดูแลผู้สูงอายุเครือข่ายทางสังคม เพื่อจัดกิจกรรมให้เหมาะสม ส่งเสริมแนะนำวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่จะส่งเสริมสุขภาพจิตแก่ผู้สูงอายุและสนับสนุน ให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติกิจกรรมที่ปฏิบัติได้ตั้งอยู่แล้วและให้ปฏิบัติต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพและเนื่องจากยุคสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและวัฒนธรรมที่ไม่หยุดนิ่ง วิถีชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยแวดล้อมหลายด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประกอบกับวัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมภายในได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงหนังสือธรรมะกับสังคมผู้สูงอายุแล้ว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าในยุคสังคมปัจจุบัน หนังสือธรรมะแบบใดที่ผู้สูงอายุในสังคมร่วมสมัยสนใจอ่าน ตลอดจนหนังสือธรรมะมีวิธีคิด และวิธีเขียนเพื่อสื่อหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านร่วมสมัยได้อย่างไร ที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมร่วมสมัยได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการบริการหนังสือธรรมะเพื่อเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

การวิจัยขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เจาะลึก มีความถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์ โดยมีวิธีการดังนี้ 1.1 การศึกษาสภาพการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหาร/ผู้อำนวยการและสูงอายุที่สังกัดหน่วยงาน/องค์กร เช่น ชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสุราษฎร์ธานี และชมรมผู้สูงอายุพุทธทาส ตลอดจนชมรมผู้สูงอายุที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปขั้นตอนนี้จะได้ภาพรวมสภาพการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการวางแผนเพื่อร่างกรอบรูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การวิจัยขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวิธีการจัดการบริการหนังสือธรรมะเพื่อเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในสังคมร่วมสมัยในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในขั้นตอนนี้ จะได้ผลการศึกษาประสบการณ์การใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุที่ประกอบด้วยการทำความเข้าใจของผู้ใช้บริการ การใช้บริการสารสนเทศ ธรรมะ และความต้องการใช้บริการของผู้ใช้จากหน่วยงานที่ให้บริการสารสนเทศธรรมะ

การวิจัยขั้นตอนที่ 3 นำผลจากขั้นตอนที่ 1-2 มาวิเคราะห์ สำหรับร่างรูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มายืนยันร่างรูปแบบการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุ โดยวิธีการอ้างอิงผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตัดสินหรือวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะอย่างอิสระ รวมทั้งเป็นการยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของรูปแบบ เพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ใช้บริการสารสนเทศธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร ผู้อำนวยการ และตัวแทนผู้สูงอายุ จากชมรมผู้สูงอายุเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จำนวน 20 คน และห้องสมุดประชาชนในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 2 แห่ง จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะนำสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะและวิธีการจัดการบริการหนังสือธรรมะเพื่อเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มาใช้เป็นประเด็นในการกำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพิจารณาจากข้อมูลการถอดเทป การจดบันทึก และการสรุปผลการประชุมในแต่ละประเด็นซึ่งเกิดขึ้นขณะดำเนินการประชุมกลุ่ม ประกอบกับการพิจารณาความสอดคล้อง ของผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องการใช้หนังสือธรรมะ เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการประชุมกลุ่ม และเขียนรายงานในเชิงข้อมูลคุณภาพ เกี่ยวกับการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยอธิบายและสรุปเป็นใจความสำคัญในแต่ละประเด็น

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาและวิจัยสามารถนำประเด็นที่ค้นพบมาสรุปได้ดังนี้

1. ผลจากสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าสู่ระบบการศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะร่วมกันคือ เป็นประชากรที่อยู่ในระบบของเศรษฐกิจสังคมฐานเกษตร หรือเศรษฐกิจชาวบ้าน (สมยศ พุ่มหว่า 2543 : 1) ในปัจจุบันเกษตรกรรมต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบทุนนิยมที่แทรกตัวเข้ามามากขึ้น ดังนั้นประชากร ส่วนใหญ่ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตได้ตามกลไกของตลาดและระบบทุนนิยม ซึ่งส่วนสำคัญประการหนึ่งคือ การปรับบทบาทของแรงงานหลักคือ คนในครอบครัวให้สามารถทำการผลิตเพื่อการบริโภคและผลิต เพื่อค้าขายในคราวเดียวกัน การเพิ่มพูนทักษะเพื่อการผลิตสินค้าที่มีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการเสริมทักษะและต่อยอดในการประกอบอาชีพจึงมีให้เห็นในปัจจุบัน

2. การใช้บริการหนังสือธรรมะจากสื่อสิ่งพิมพ์ ความสุขจากการมีสุขภาพร่างกายที่ดีและจิตใจสดชื่น ผู้สูงอายุเห็นว่าการมีสุขภาพ ร่างกายที่ดีทำให้มีความสุข ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีโรคประจำตัวตามวัย ไม่ว่าจะเป็น ความดัน เบาหวาน ปวดตามข้อ พละกำลังหดหาย เจ็บปวด ไม่สบายกายจากโรคประจำตัว ทำให้ผู้สูงอายุปรารถนาจะมีสุขภาพร่างกายที่ดี แข็งแรง ดังจะเห็นจากผู้สูงอายุส่วนมากชอบเข้าร่วมกิจกรรมของ สถานสงเคราะห์ฯ ออกกำลังกายที่สถานสงเคราะห์ฯ จัดให้ทุกครั้งเพราะเชื่อว่าจะทำให้ตนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และหายจากโรคที่ตนเป็นประจำได้มีเพียงส่วนน้อยของผู้สูงอายุเท่านั้นที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย เนื่องจากสภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยที่จะกระทำได้ผู้สูงอายุยังชอบกิจกรรมนันทนาการ อาทิเช่น การร้องรำ ทำเพลง ทำให้ผู้สูงอายุคลายความเหงาและรู้สึกสดชื่น สนุกสนาน เพลิดเพลิน นอกจากนี้แล้วผู้สูงอายุส่วนมากมีความเห็นว่า เงินเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิต เพราะเงินสามารถนำมาซื้อสิ่งที่ตนอยากได้ ส่วนมากผู้สูงอายุจะนำเงินมาซื้อของกิน ของใช้ที่จำเป็นในชีวิต เช่น อาหารที่ต้องการรับประทาน ยาที่ต้องรับประทานเป็นประจำ และอื่น ๆ เช่น บุหรี่และกาแฟ เป็นต้น จากการวิเคราะห์พบว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุมีเป้าหมายอยู่ที่ความสุขสอดคล้องกับปรัชญาสุขนิยม (Hedonism) ที่ว่า ความสุขเป็นจุดหมายปลายทางหรือความต้องการ ขั้นสุดท้ายของมนุษย์ พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าสุขนิยม (Hedonism) ไว้ว่า ทรรศนะที่ถือว่า สุขารมณ์ (Pleasure) เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดหรือเป็นความดีสูงสุดของชีวิต ทรรศนะนี้สอนให้บุคคลมุ่งแสวงหาความสุขทางผัสสะหรือความสุขสบายหรือโลกีย์สุขในชีวิตปัจจุบันนี้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ทรรศนะของปรัชญา สุขนิยม ถือว่า ความสุขสบายเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของชีวิตหรือเป็นสิ่งมีค่าในตัวเองเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น ส่วนสิ่งอื่น ๆ เช่น เงิน ความรู้ ที่เราเห็นว่าเป็นสิ่งดีนั้น มันเป็นสิ่งดีเพราะมันสามารถนำเราไปสู่ความสุขได้และปรัชญาสุขนิยมยังเชื่อว่าไม่ว่าเราจะทำอะไรก็แล้วแต่จะหนีไม่พ้นความสุขสบาย เป็นจุดหมายปลายทาง ถ้าเราถามตัวเราว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เราทำลงไปนั้น เพื่อจุดประสงค์อะไร เมื่อวิเคราะห์ดูให้ถึงที่สุดคำตอบสุดท้ายที่ไม่สามารถถามหรือตอบต่อไปได้อีกนั่นคือ เราต้องการความสุข (พระมหาจรัญ คมภีโร, 2547, น. 5) ดังจะเห็นจากผู้สูงอายุต้องการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ชอบเข้าร่วมกิจกรรมเพราะทำให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และต้องการเงินเพื่อซื้อสิ่งที่ตนต้องการไม่ว่าจะเป็นอาหารที่น่าลิ้มรส ยารักษาโรคเพื่อคลายความเจ็บปวดทางกาย เป็นต้น ทุกการกระทำของผู้สูงอายุมุ่งแสวงหาความสุขทางผัสสะเป็นสิ่งสำคัญทั้งสิ้น

3. การเรียนรู้โดยการใช้สื่อออนไลน์ในการรับฟังธรรมะ ผู้สูงอายุมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายปัจจัย อาทิทัศนคติและความจำเป็นของเทคโนโลยี สภาพร่างกาย เวลาในการเรียนรู้ การสนับสนุนของสมาชิกในครอบครัว สภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และเครื่องคอมพิวเตอร์ สำหรับทัศนคติและความจำเป็นของเทคโนโลยีต่อผู้สูงอายุพบว่ามีความสำคัญมาก เนื่องจากในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้น ผู้ใหญ่จะคาดหวังว่าสิ่งที่ได้รับจะเกิดประโยชน์ต่อชีวิตจริง และสามารถนำไปใช้ได้ทันที ผู้ใหญ่ต้องการรู้ว่าสิ่งที่กำลังเรียนอยู่นั้น เรียนไปทำไม มีผล

ต่อตัวเองอย่างไร หากผู้สูงอายุเข้าใจ เห็นความสำคัญและประโยชน์ของคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้มากขึ้น ดังนั้น การอธิบายและชี้แจงด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจ และเห็นประโยชน์ที่จะได้รับการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความมุ่งมั่นและเอาใจจริงเอาใจกับการเรียนรู้มากขึ้น ส่วนปัจจัยเกี่ยวกับการสนับสนุน ของสมาชิกในครอบครัวและกลุ่มเพื่อน ถือว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ควรตระหนัก เนื่องจากในสังคมชนบท ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวและกลุ่มเพื่อนมีสูง การที่สมาชิกในครอบครัวกระตุ้นและให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะเป็นปัจจัยเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุด้วย โดยเฉพาะลูกหลานซึ่งมีความรู้ และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างดี หากลูกหลานมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ลูกหลานจะเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญ และยังช่วยสอนและแนะนำให้กับผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ซึ่งข้อสนับสนุนเกี่ยวกับการให้กำลังใจต่อผู้สูงอายุนั้น ดังผลการศึกษาของ Lam and Lee (2005) ที่พบว่า การกระตุ้นและให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุโดยผู้อื่นมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการใช้อินเทอร์เน็ตและความคาดหวังต่อผลลัพธ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ

นิสัยการเปิดรับสื่อ (Media Habit)

4. รูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบประเด็นที่สำคัญว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการอยากให้มีการจัดบริการหนังสือธรรมะเพื่อการเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ต้องการให้นานหนังสือธรรมะมาบริการที่วัด หรือชมรมผู้สูงอายุในแต่ละอำเภอ โดยวิธีการแจกฟรี หรือให้บริการฟังจากเสียงของผู้ที่มีความสามารถในการอ่านหนังสือธรรมะแล้วบันทึกเสียงอ่านให้ฟัง เพราะการกระทำซ้ำหรือความตั้งใจของบุคคลที่กระทำซ้ำกัน จนกลายเป็นความเคยชินและการกระทำอยู่บ่อย ๆ เสมอ ๆ ซึ่ง “นิสัยในการรับสาร” เช่น ฟังวิทยุเป็นประจำทุกวัน นาน ๆ จึงจะดูโทรทัศน์และภาพยนตร์สักครั้งหนึ่ง ย่อมมักจะเคยชินต่อการใช้สื่อประเภทวิทยุมากกว่าใช้สื่อโทรทัศน์ หรือการรับสารลักษณะอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่กระทำซ้ำจนเคยชิน นับว่าเป็นนิสัยในการรับสาร ในภาพรวมพบว่า เพื่อใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการด้านต่าง ๆ อาทิ เพื่อรับรู้ข่าวสาร และติดตามเหตุการณ์เป็นไปในสังคม เพื่อความบันเทิง เพื่อสร้างความสัมพันธ์รวมถึงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น เช่น กลุ่มเพื่อน/เพื่อนบ้านหรือกลุ่มญาติ ลูกหลาน และใช้สื่อบุคคลเพื่อผ่อนคลายหรือคลายเหงา และฆ่าเวลา ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า เมื่อผู้สูงอายุวัยสูงอายุ การเรียนรู้ยังมีอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนองความอยากรู้ อยากเห็น ความพึงพอใจ หรือเพื่อการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง ให้ได้รับความสำเร็จ ในแง่สุขภาพจิต การเรียนรู้จะเป็นการกระตุ้นจิตใจ และเป็นการแลกเปลี่ยนความสนใจกับผู้อื่น เช่นการเรียนรู้ในระบบการศึกษาผู้ใหญ่ หรือการศึกษานอกระบบ การเรียนในมหาวิทยาลัยเปิด และการอบรมระยะสั้น ๆ ฯลฯ กิจกรรมบริการผู้อื่น เนื้อหาของชีวิตอย่างหนึ่งคือ การเสียสละ และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคม นอกเหนือไปจากทำให้แก่ตนเอง ครอบครัว โดยผ่านงานอาสาสมัคร ผู้สูงอายุอาจลงงานอาสาสมัครหลาย ๆ อย่างแล้วพิจารณาด้วยตนเอง ว่ากิจกรรมแบบไหนที่เหมาะสมกับตนเองที่สุด บริการอาสาสมัครมีหลายแนวทาง

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลจากสภาพปัจจุบันของการใช้หนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประสพการณ์ส่วนตัว พบว่า ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีจำนวน 30 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 9 เพศหญิง จำนวน 21 คน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา และมีอาชีพก่อนเกษียณ ส่วนใหญ่รับราชการ ทัศนคติ มีทักษะการอ่านหนังสือธรรมะและเข้าสู่ระบบการศึกษาตลอดชีวิตมากยิ่งขึ้น ก็เนื่องมาจากทัศนคติต่อบทบาทหน้าที่ที่มีต่อครอบครัวและ มีโนภาพเกี่ยวกับตนเองในครอบครัว และชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในอดีต ผู้สูงอายุมักถูกมองว่าไม่มีประโยชน์และไร้ค่า ความพร้อมทั้ง

ทางร่างกายและจิตใจ แนวโน้มในการเรียนรู้ พบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลสื่อประชาสัมพันธ์ รูปแบบต่าง ๆ ลักษณะการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุต้องการเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ภายในบ้าน และระบบการศึกษาตลอดชีวิตนอกเหนือไปจากการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจ ซึ่งในหัวข้อหลังนี้ เป็นการแสดงความต้องการที่นอกเหนือไป จากรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเดิม ๆ แต่เป็นความสนใจเพิ่มเติมของผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีจัดการบริการหนังสือธรรมะเพื่อเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้สูงอายุยังเลือกข้อมูลข่าวสารด้านศาสนา/ธรรมะ ซึ่งในบริบทสังคมไทยซึ่งเป็นเมืองพุทธ ผู้สูงอายุจะเข้าวัดประกอบพิธีสำคัญทางศาสนา เช่น สวดมนต์ ไหว้พระ ทำบุญ และกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญ ดังนั้นผู้สูงอายุจะแสวงหาข้อมูลข่าวสารด้านนี้เพื่อจะทำกิจกรรมที่ทางวัดหรือหน่วยงานจัดขึ้น เพื่อให้จิตใจสงบสุขโดยอาศัยรับข่าวสารทางสื่อมวลชนหรือการพูดคุย ส่วนสำรวจความสนใจและวิธีการเปิดรับข่าวสารของผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป ในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้สูงอายุมีความสนใจเปิดรับข่าวและเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การบริจาค ทำทาน ฟังเทศน์ และข่าวท้องถิ่น มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทางศาสนาที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นอันดับแรก การบริการหนังสือธรรมะจากสื่อออนไลน์ พบว่า เรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายปัจจัย อาทิ ทักษะคิดและความจำเป็นของเทคโนโลยี สภาพร่างกาย เวลาในการเรียนรู้การสนับสนุนของสมาชิกในครอบครัว สภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และเครื่องคอมพิวเตอร์ สำหรับทักษะคิดและความจำเป็นของเทคโนโลยีต่อผู้สูงอายุนับว่ามีความสำคัญมาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบการบริการหนังสือธรรมะของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ความต้องการอยากให้มีการจัดบริการหนังสือธรรมะเพื่อการเข้าถึงความต้องการของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ต้องการให้นำหนังสือธรรมะมาบริการที่วัด หรือชมรมผู้สูงอายุในแต่ละอำเภอ โดยวิธีการแจกฟรี หรือให้บริการฟังจากเสียงของผู้ที่มีความสามารถในการอ่านหนังสือธรรมะแล้วบันทึกเสียงอ่านให้ฟัง เพราะการกระทำซ้ำหรือความตั้งใจของบุคคลที่กระทำซ้ำกัน จนกลายเป็นความเคยชินและการกระทำอยู่บ่อย ๆ เสมอ ๆ ซึ่ง “นิสัยในการรับสาร” เช่น ฟังวิทยุเป็นประจำทุกวัน นาน ๆ จึงจะดูโทรทัศน์และภาพยนตร์สักครั้งหนึ่ง ย่อมมักจะเคยชินต่อการใช้สื่อประเภทวิทยุมากกว่าใช้สื่อโทรทัศน์ หรือการรับสารลักษณะอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่กระทำซ้ำจนเคยชิน นับว่าเป็นนิสัยในการรับสาร ในภาพรวมพบว่า เพื่อใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการด้านต่าง ๆ อาทิ เพื่อรับข่าวสาร และติดตามเหตุการณ์เป็นไปในสังคม เพื่อความบันเทิง เพื่อสร้างความสัมพันธ์รวมถึงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น เช่น กลุ่มเพื่อน/เพื่อนบ้านหรือกลุ่มญาติ ลูกหลาน และใช้สื่อมวลชนเพื่อผ่อนคลายหรือคลายเหงา และฆ่าเวลา

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ได้แนวทางการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศลักษณะพิเศษด้านหนังสือธรรมะแก่ผู้สูงอายุที่ตรงกับความต้องการและสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ
2. ได้รูปแบบการให้บริการสารสนเทศด้านธรรมะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นแนวทางการส่งเสริมค่านิยมด้านคุณธรรม จริยธรรมที่ติงามกับสังคมผู้สูงอายุที่เหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ผศ.อภาภรณ์ วรรณนา ผู้ทรงคุณวุฒิ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผศ.ดร.วรรณนะ บรรจง และอาจารย์ ดร. พิชัย สุขวุ่น ได้ให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนในการทำรายงานวิจัย

ฉบับนี้ และขอขอบคุณสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่อำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าทรัพยากรสารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ สุดท้ายขอขอบคุณผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกท่านจากสมาคมผู้สูงอายุอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่กรุณาอนุเคราะห์ให้ข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสาร และข้อมูลสนาม จนกระทั่งงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

References

- Alfino, M. and L. Pierce. (2001). "The social nature of information." Library Trends. 49(3):471-485.
- Barrett, Julia. (2005). "Support and information needs of older and disabled older people in the UK." Applied Ergonomics. 36, 2: 177-183.
- Bates, Marcia J. (2010). "Information behavior." Retrieved July, 20 2014 From <http://pages.gseis.ucla.edu/faculty/bates/articles/information-behavior.html>
- _____. (2005). "An introduction to metatheories, theories, and models." In Theories of information. Medford, N.J.: Published for the American Society for Information Science and Technology by Information Today.
- Brenda Dervin. (2011). Retrieved January 14, 2015, From http://en.wikipedia.org/wiki/Brenda_Dervin
- Buckland, M. K. (1991). "Information as thing." Journal of the American Society for Information Science. 42, 5: 351-360.
- Case, D. (2007). Looking for information : a survey of research on information seeking, needs, and behavior. 2 nd ed. New York: Academic Press/Elsevier Science.
- Chatman, Elfreda A. (1999). "A theory of life in the round." Journal of the American Society for Information Science. 50(3): 207-217.
- Eriksson-Backa, K. (2012). "Health information literacy in everyday life: a study of Finns aged 65-79 years." Health Informatics Journal. 18: 83-94.

ผู้เขียน

ธณิศา สุขขารมย์

สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

272 หมู่ 9 ถนนสุราษฎร์-นาสาร ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100

E-mail: thanisa.suk@sru.ac.th